

צדקה וחסד (יחידת אגדה)

צדקה וחסד – נושאים ביחידה

הלימוד בפרק זה עוסק בנושא הצדקה והעוני. ➤

נתמודד עם השאלות הבאות: ➤

למה יש עוני בעולם? ➤

מיהו העני? ➤

מהי משמעותה של עשיית החסד עבור גומל החסדים? ➤

כיצד ניתן לתת צדקה יחד עם שמירה על כבודו של העני? ➤

מה מאפיין מתן צדקה מעולה? ➤

כיצד יש להתייחס לאדם שירד מנכסיו והפך עני? ➤

כיצד יש להתייחס לרמאים המעמידים פני עניים? ➤

א. העוני

1. תלמוד בבלי מסכת בבא בתרא דף י עמוד א

תניא: היה רבי מאיר אומר, יש לו לבעל הדין להשיבך ולומר לך: אם אלהיכם אוהב עניים הוא, מפני מה אינו מפרנסן? אמור לו: כדי שניצול אנו בהן מדינה של גיהנם.

וזו שאלה שאל טורנוסרופוס הרשע את ר' עקיבא:

אם אלוהיכם אוהב עניים הוא, מפני מה אינו מפרנסם?

אמר לו: כדי שניצול אנו בהן מדינה של גיהנם.

אמר לו: [אדרבה], זו שמחייבתן לגיהנם! אמשול לך משל, למה הדבר דומה? למלך בשר ודם שכעס על עבדו וחבשו בבית האסורין, וצוה עליו שלא להאכילו ושלא להשקותו, והלך אדם אחד והאכילו והשקהו, כששמע המלך לא כועס עליו? ואתם קרוין עבדים, שנאמר: "כי לי בני ישראל עבדים" (ויקרא כה, נה)!

אמר לו ר' עקיבא: אמשול לך משל, למה הדבר דומה? למלך בשר ודם שכעס על בנו וחבשו בבית האסורין, וצוה עליו שלא להאכילו ושלא להשקותו, והלך אדם אחד והאכילו והשקהו, כששמע המלך לא דורון משגר לו? ואנן קרוין בנים, דכתיב: "בנים אתם לה' אלהיכם" (דברים יד, א).

אמר לו: אתם קרוים בנים וקרוין עבדים, בזמן שאתם עושין רצונו של מקום אתם קרוין עבדים, ובזמן שאין אתם עושין רצונו של מקום אתם קרוין עבדים, ועכשיו אין אתם עושים רצונו של מקום!

אמר לו, הרי הוא אומר: "הלא פרוס לרעב לחמך ועניים מרודים תביא בית" (ישעיהו נח, ז), אימתי "עניים מרודים תביא בית"? האידינא, וקאמר: "הלא פרוס לרעב לחמך".

א. העוני (המשך)

2. הראי"ה קוק, עין איה - ברכות א, פרק ג אות א עמ' 88

יסוד האמונה לדעת כי אין חסרון מוחלט במציאות. וכל חיסרון שאנו רואים, אם הוא חסרון לפי השקפתנו הפרטית, איננו חיסרון כלל, כי אם יתרון והכנה טובה יותר לשכלול הכלל. והמשל הוא העניות. ... צריך האדם לדעת שלמציאות הכללית ישנם כמה מעלות טובות במציאות העניות, אם כדי שנצל אנו מדינה של גיהנום, ולהוסיף שלימות מוסרית ע"י מציאות עשיית החסד והטוב.

א. העוני (המשך)

3. הרב שמשון רפאל הירש, תהילים עב

יב כִּי-יֵצִיל, אָבִיוֹן מִשׁוֹעַ; וְעֲנִי, וְאִין-עֲזָר לוֹ.
יג יָחַס, עַל-דָּל וְאָבִיוֹן; וְנַפְשׁוֹת אָבִיוֹנִים יוֹשִׁיעַ.

לא על שווי הקניינים ייסד ה' את החברה האנושית אלא על אי שווי הקניינים, היינו קניינים במונח הרחב ביותר הכולל קניינים חומריים ורוחניים. ללא אי שוויון בקניינים, לא יהיה ערך לכיבוש העצמי שאדם חייב בו כלפי תאוות הרכוש ואשר מורא הצדק תובע אותו, ולא מקום למעשי הצדקה ...

שווי הקניינים הוא חלום המנוגד אף לאמת. הוא מניח שיווי כישרונות רוחניים, שיווי כח ויכולת גשמיים, שוויון מספר בני המשפחה וכו' – דבר שאינו קיים בעצת בורא הנפשות.

במונח ידוע הננו איפה כולנו בגדר עניי ה'. אין איש שכל צרכי חייו או כל תאוותו בידו, או שיכול היה - בלי סיוע זולתו – להשיג אותם מעצמו.

מבחינה ידועה כל אחד הוא נצרך, עני ה'.

צדקה וחסד – מה למדנו עד כאן?

➤ נושאים העולים מתוך הלימוד:

➤ מדוע יש עוני בעולם?

➤ בין עוני ממשי לעוני תודעתי.

➤ במה אני עני ובמה עשיר?

➤ אחריות האדם לשנות את העולם ולשפר את מצבו.

➤ האם יש שוויון או ראוי שיהיה שוויון בין אנשים בעולם? מדוע?

ב. "וצדקה תציל ממות"

תרגום	4. תלמוד בבלי מסכת שבת דף קנו עמוד ב
לרבי עקיבא היתה בת. אמרו לו החוזים בכוכבים: ביום שתתחתן, יכיש אותה נחש, ותמות.	רבי עקיבא הויה ליה ברתא. אמרי ליה <u>כלדאי</u> : <u>ההוא יומא דעיילה</u> לבי גננא, טריק לה חיויא, ומיתא.
דאג [רבי עקיבא] מאד מדבר זה.	<u>הוה דאיגא אמילתא טובא</u> .
אותו היום [של נישואיה] לקחה [הבת] סיכה ונעצה אותה בקיר [= כנראה היה מקום שם להניח סיכות] אירע המקרה וננעצה הסיכה בעינו של נחש.	<u>ההוא יומא שקלתא למכבנתא</u> , דצתא בגודא, איתרמי איתיב בעיניה דחיויא.
בבוקר כשבאה ליטול את הסיכה נמשך הנחש עם הסיכה.	לצפרא כי קא שקלה לה - הוה קא סריך ואתי חיויא בתרה.
אמר לה אביה: מה עשית?	אמר לה אבוה: מאי עבדת?
אמרה לו בערב בא עני וקרא בפתח [ביקש צדקה] והיו כולם טרודים בסעודה [של החתונה] ואף אחד לא שמע. קמתי נטלתי את המנה שלי ונתתיה לו.	אמרה ליה: בפניא אתא עניא, קרא אבבא, והו טרידי כולי עלמא בסעודתא, וליכא דשמעיה. קאימנא, <u>שקלתי לריסתנאי</u> דיהבית לי, יהבתיה ניהליה.
אמר לה [ר' עקיבא]: מצוה עשית.	אמר לה: מצוה עבדת!
יצא רבי עקיבא ודרש: "וצדקה תציל ממות" (משלי י, ב) ולא ממיתה משונה אלא ממיתה עצמה.	נפק ר' עקיבא ודרש: "וצדקה תציל ממות" (משלי י, ב) ולא ממיתה משונה, אלא ממיתה עצמה.

צדקה וחסד – מה למדנו עד כאן?

➤ נושאים העולים מתוך הלימוד:

- היחס בין הגורל הדטרמיניסטי לבין ההשגחה והבחירה.
- האם אנחנו מכירים בחיינו את אותם "כלדיים" - אנשים ממש או תפיסות של גורל חרוץ שאין לשנותו?
- האם יש דברים שבהם אנו חשים שאין לנו בחירה ודברים נחרצו לנו מראש?
- עשיית חסד - גם במצבים בהם כביכול לגיטימי להתרכז רק בעצמנו.
- משמעותם של "המעשים הקטנים" בחיינו.
- קשר אב ובת.

ג. כבודו של העני

תרגום	5. תלמוד בבלי מסכת כתובות דף סז עמוד ב
<p>למר עוקבא היה עני בשכנותו שהיה רגיל כל יום לתת לו ארבעה זוזים בחור שבדלת.</p> <p>יום אחד אמר [העני]: אלך ואראה מי עושה לי טובה זאת.</p> <p>אותו יום התעכב מר עוקבא בבית המדרש עד שהחשיך. באה אשתו עמו.</p> <p>כיון שראה העני אותו מתכופף לחור הדלת, יצא מביתו ברחו מפניו ונכנסו לתנור שהיו גחלים בתחתיתו.</p> <p>נכוו רגליו של מר עוקבא.</p> <p>אמרה לו אשתו: שים רגליך על רגלי.</p> <p>חלשה דעתו.</p> <p>אמרה לו: אני מצויה בבית, והנאתי קרובה.</p> <p>ומה כל זה [שהם נכנסו לתוך התנור]? שאמר מר זוטרא בר טוביה אמר רב, ואמרי לה אמר רב הונא בר ביזנא אמר ר' שמעון חסידא, ואמרי לה אמר ר' יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי:</p> <p>נוח לו לאדם שימסור עצמו לתוך כבשן האש ואל ילבין פני חברו ברבים; מנין לנו? מתמר, שכתוב: "היא מוצאת" (בראשית לח, כה).</p>	<p>מר עוקבא הוה עניא בשיבבותיה, דהוה רגיל כל יומא דשדי ליה ארבעה זוזי בצינורא דדשא.</p> <p>יום אחד אמר: איזיל איחזי מאן קעביד בי ההוא טיבותא.</p> <p>ההוא יומא נגהא ליה למר עוקבא לבי מדרשא, אתיא דביתהו בהדיה.</p> <p>כיון דחזיוה דקא מצלי ליה לדשא, נפק בתרייהו, רהוט מקמיה.</p> <p>עיילי לההוא אתונא דהוה גרופה נורא,</p> <p>הוה קא מיקליין כרעיה דמר עוקבא,</p> <p>אמרה ליה דביתהו: שקול כרעיך אותיב אכרעאי.</p> <p>חלש דעתיה.</p> <p>אמרה ליה: אנא שכיחנא בגויה דביתא ומקרבא אהנייתי.</p> <p>ומאי כולי האי? דאמר מר זוטרא בר טוביה אמר רב, ואמרי לה אמר רב הונא בר ביזנא אמר ר' שמעון חסידא, ואמרי לה אמר ר' יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי:</p> <p>נוח לו לאדם שימסור עצמו לתוך כבשן האש ואל ילבין פני חברו ברבים. מנא לן? מתמר, דכתיב: "היא מוצאת [והיא שלחה אל חמיה...]" (בראשית לח, כה).</p>

ג. כבודו של העני (המשך)

6. הרב יוסף חיים, בן יהוידע כתובות שם

ואף על גב דהכא בעובדא דמר עוקבא לא היו רבים אלא הוא ואשתו, עם כל זה כיון שהיה נשיא ורבים מצויים אצלו, אז זה היה בוש ברבים, דחישב כיון שנודע דבר זה לנשיא יוודע לרבים, וכשהוא רוצה אותם בוש מהם. ואף על גב דהכא הוא רדף אחריהם ונמצא דלא אכפת לו, נראה הוא לא סלקא דעתיה [לא העלה על דעתו] דהוא מר עוקבא הנשיא, אלא חשב שהוא אדם אחר פשוט, וממנו לא יתבייש.

צדקה וחסד – מה למדנו עד כאן?

נושאים העולים מתוך הלימוד:

- היחס בין הכללים ההלכתיים הפורמליים של נתינת הצדקה לבין הביצוע של ההלכה בהשקעה ובזמינות גדולה.
- מהן היתרונות והחסרונות של מתן בסתר? כיצד ניתן למנוע את בושתו של העני ויחד עם זאת להיפגש באמת איתו ועם מצוקתו?
- כיצד ניתן לשלב בין ההרגל והקביעות לבין הלב והרגישות?
- מהן הדרכים לבניית בית של חסד ונתינה?
- בעיית ה"סטריליזציה" של הצדקה בעידן המודרני והריחוק בין הנותן למקבל.

ג. כבודו של העני (המשך)

7. תלמוד בבלי מסכת ברכות דף נח עמוד ב

עולא ורב חסדא הוו קא אזלי באורחא, כי מטו אפתחא דבי רב חנא בר חנילאי, נגד רב חסדא ואתנח.

אמר ליה עולא: אמאי קא מתנחת?

...אמר לו: היכי לא אתנח? ביתא דהוו בה שיתין אפייתא ביממא ושיתין אפייתא בליליא, ואפיין לכל מאן דצריך. ולא

שקל ידא מן כיסא, דסבר: דילמא אתי עני בר טובים, ואדמטו ליה לכיסא קא מכסיף. ותו, הוו פתיחין ליה ארבע בבי

לארבע רוחתא דעלמא, וכל דהוה עייל כפיין נפיק כי שבע. והוו שדו ליה חטי ושערי בשני בצורת אבראי, דכל מאן

דכסיפא מילתא למשקל ביממא אתי ושקיל בליליא. השתא נפל בתלא, ולא אתנח?

[חרגום:

עולא ורב חסדא היו הולכים בדרך, כשהגיעו לפתח ביתו של רב חנא בר חנילאי, נאנח רב חסדא.

אמר לו עולא: למה אתה נאנח?

...אמר לו: איך לא אאנח? בית שהיו בו ששים נשים אופות ביום וששים אופות בלילה, ואופות לכל מי שצריך. כיס הכסף

[הארנק], היה תמיד ביד בעל הבית, שמא יבוא עני בן טובים, ועד שיביאו לו את הכסף הוא יתבייש. ועוד, פתחי הבית היו

פתוחים לארבע רוחות השמים, וכל מי שהיה נכנס רעב היה יוצא שבע. והיה מוציא חיטים ושעורים בשנות בצורת, כדי שכל

מי שהיה מתבייש לקחת ביום, יבוא ויקח בלילה. עכשו שהבית נפל ונעשה תל, לא אאנח?].

ג. כבודו של העני (המשך)

8. הראי"ה קוק, עין איה - ברכות ב, אות קיז, עמ' 175

הצדקה הבאה מאיש גדול ובעל אוצרות, צריכה להצטיין בארבעה דברים ראשיים, והם:

- א- בריבוייה ורוב ההתעסקות בה.
- ב- שתהיה בשימת לב שלא יפול רוחו של המקבל באופן שלא יאבד ע"י קבלתו את כבוד נפשו. ...
- ג- שיהיה חסדו שופע על כל צד וצד.
- ד- הכי נכבד שלא יאבה גם הכרת טובה מהמקבל בנתינתו ותמיכתו.

ועל כל אלה המעלות מביא רמזים כלליים שנמצאו בביתו של אותו צדיק:

- א- ריבוי הצדקה - שתיין אפייטא ... [ששים אופות ביום ובלילה].
- ב- הזהירות מנפילת רוחם של הנתמכים בהיותו קרוב למעשה הצדקה שתצא מתחת ידו בעצמו, לא ע"י שמשים ופקידים שהם באים בשכרם ואין בהם רוח נדיבה, ורבות יהיה העני שבע כעס ובוז עדי ישיג הרשיון והאפשרות להיות נהנה מהצדקה, בהיותה מוקפת גדרים והרצאות של תנאים שונים, כעין לקיחת פתקא מפקיד אחד לחברו וברבות חותמים ומסכימים. כי אם היתה "ידא קרובה לכיסא", כיס צדקתו היה קרוב מאד למעשה שלא תיפול רוחו של המקבל הבלתי מורגל.
- ג- ... לא היה מקפיד כלל על רוח הנתמכים ממנו, אם מסכימים הם לנטיותיו ודיעותיו בענינים כלליים או לא, לכל היה נותן ביד נדיבה.
- ד- ולא היה מבקש אפילו הכרת טובה בעת נתינתו, כי אם היה ממציא אופנים שיהיה אפשר למשקל בליליא בצינעא [ליטול בלילה בצנעא].

צדקה וחסד – מה למדנו עד כאן?

➤ נושאים העולים מתוך הלימוד:

- כיצד יוצרים בית שכולו מגויס לנתינת צדקה ועשיית חסד?
- היכן בחיינו אנו פוגשים את אותם מנגנונים בירוקרטיים המקשים על העני ומה יש בידינו לעשות על מנת להקל עליו?
- היכן אנו יכולים לסייע לעניים או לנצרכים?

ד. עשיר שירד מנכסיו והעני – מצב כללי ונפשי

9. תוספתא מסכת פאה (ליברמן) פרק ד הלכה י

היה משתמש בכלי מילת - נותנין לו כלי מילת. מעה - נותנין לו מעה. עיסה - נותנין לו עיסה. פת - נותנין לו פת. להאכילו בתוך פיו - מאכילין אותו בתוך פיו.

שנאמר: "די מחסורו אשר יחסר לו" (דברים טו, ח). אפילו עבד, אפילו סוס.

"לו" זו אשה, שנאמר: "אעשה לו עזר כנגדו" (בראשית ב, יח).

מעשה בהלל הזקן שלקח לעני אחד בן טובים סוס שהיה מתעמל בו, ועבד שהיה משמשו.

שוב מעשה באנשי הגליל שהיו מעלין לזקן אחד ליטרא בשר בציפורי בכל יום. (ליטרא בשר בכל יום - מאכל של עשירים)

(תוספתא ערכין ד, כז; תענית ל ע"א)

ד. עשיר שירד מנכסיו והעני – מצב כללי ונפשי (המשך)

10. תלמוד בבלי מסכת כתובות דף סז עמוד ב

תנו רבנן: "די מחסורו" (דברים טו, ח) - אתה מצווה עליו לפרנסו, ואי אתה מצווה עליו לעשרו.

"אשר יחסר לו" (דברים שם) - אפילו סוס לרכוב עליו, ועבד לרוץ לפניו.

אמרו עליו על הלל הזקן, שלקח לעני בן טובים אחד, סוס לרכוב עליו, ועבד לרוץ לפניו.

פעם אחת לא מצא עבד לרוץ לפניו, ורץ לפניו שלשה מילין.

... ההוא דאתא לקמיה דרבי נחמיה (אותו אדם שבא לפניו ר' נחמיה). אמר ליה: במה אתה סועד?

אמר ליה: בבשר שמן ויין ישן.

רצונך שתגלגל עמי בעדשים? גלגל עמו בעדשים ומת.

אמר: אוי לו לזה שהרגו נחמיה!

אדרבה, אוי לו לנחמיה שהרגו לזה מיבעי ליה! (היה צריך לומר אוי לו לנחמיה שהרג את אותו אדם)

אלא, איהו הוא דלא איבעי ליה לפנוקי נפשיה כולי האי. (אלא אותו אדם לא היה לו לפנק את עצמו כל כך)

ד. עשיר שירד מנכסיו והעני – מצב כללי ונפשי (המשך)

11. הרב שמשון רפאל הירש, דברים טו, ח

”די מחסורו”: בשני המלים האלה מגיעה מצות צדקה לשיאה: יש למלא את חסרונו של העני בשלמות. ”אי אתה מצווה להעשירו” (ספרי), אך עליך לספק לו את מה שחסר לו. ולא עוד, אלא עליך לתת לו את אשר יחסר לו: יש להתחשב במצבו האישי ובהרגלי חייו מימים ראשונים כאשר חי בתנאים טובים יותר: ”אפילו סוס לרכוב עליו ועבד לרוץ לפניו” (כתובות סז ע”ב; וראה שם).

12. הראי”ה קוק, עין איה - ברכות ב, פאה אות ג, עמ’ 309

לפי הדעת המוטעית, שאין בעניות כי אם חלישות וחסרון, וכל עמל האדם התרבותי הוא רק לכחד מן העולם את העניים בכל אופן שיהיה, גם אם יהמו לפעמים רחמי האיש על העני כי תתעורר בו רגשת האנושיות הטהורה מטבע נפשו אשר עשה אותה האלוהים ישרה, לא יוכל להתרומם כל כך לכבד בלבו את העני, מאחר שאינו רואה בו כי אם מעמסה על הכלל בלא תועלת. ומזה יבוא גם כן הקימוץ בצדקה, ... אמנם תורתנו הקדושה שהיא תורת חסד, ציותה לנו לתת לעני ”די מחסורו אשר יחסר לו” ופירשו חז”ל: ”אפילו סוס לרכב עליו ועבד לרוץ מפניו”, כשהורגל לכך בעת היה לאל ידו. והחיוב בא מצד ההכרה על ערך הפעולה שבא אל הכלל מעוניו של זה. אם כן הוא עובד את הכלל בגורל חייו המרים, וכמה ראוי לאמצו.

צדקה וחסד – מה למדנו עד כאן?

נושאים העולים מתוך הלימוד:

- בין צדקה ממוסדת וקביעת קריטריונים אובייקטיביים למתן צדקה לצדקה פרטית, הניתנת באופן אישי ומתוך ראיית האדם שמאחורי העני. בין "קו העוני" לאדם שמאחורי המספרים.
- הפסיכולוגיה של העוני, ההתמודדות המיוחדת של אדם שירד מנכסיו.
- נתינת צדקה אינה רק פתיחת היד ומתן כסף, אלא פתיחת הלב וראיית הקשיים של העני, לא רק בתחום הכלכלי, אלא גם בכבודו העצמי, בבדידותו ועוד.
- כיצד אנו מתייחסים לעניים שאנו פוגשים? האם נתינת הצדקה שלנו מביאה לידי ביטוי גם את "די מחסורו אשר יחסר לו"? האם אנו, כחברה וכיחידים, ערים למצוקות העניים בישראל?

ה. רמאים המתחזים לעניים והמבקשים צדקה

תרגום	13. תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת פאה פרק ח הלכה ח
<p>א. שמואל ברח מאביו. הלך ועמד בין שני צריפים של עניים. שמע את קולם שאומרים באיזה כלים נאכל היום בכלי זהב או בכלי כסף?</p> <p>בא ואמר לאביו: צריכים אנחנו להחזיק טובה לרמאים שבהם.</p> <p>ב. מעשה ברבי יוחנן וריש לקיש שהלכו לרחוץ בחמי טבריה. פגש בהם עני אחד וביקש מהם לעזור לו. אמרו לו כאשר נחזור. כאשר חזרו מצאו שמת. אמרו כיון שלא זכינו לעזור לו בחיינו נטפל בו במיתתו. כאשר טיפלו בו מצאו שקית מלאה דינרים תלויה בו. אמרו: זה מה שאמר רבי אבהו בשם רבי אלעזר שצריכים אנו להחזיק טובה לרמאים שבהם, שאילולא הרמאים אם היה עני מבקש צדקה ולא נותן לו היה נענש.</p> <p>ג. אבא בר בא נתן לשמואל בנו מעות שיחלק לעניים. יצא [שמואל] ומצא עני אחד אוכל בשר ושותה יין. בא ואמר לאביו. אמר לו [אביו] תן לו יותר כיון שנפשו מרה.</p> <p>ד. רבי יעקב בר אידי ורבי יצחק בר נחמן היו גבאי צדקה. ונתנו לרבי חמא אביו של רבי אושעיא דינר אחד [לצדקה], והוא נתן אותו לאחרים.</p> <p>ה. על רבי זכריה חתנו של רבי לוי, הכל היו מוציאים עליו לעז שהוא נוטל צדקה ואינו צריך. כשמת גילו שהיה מחלק זאת לאחרים.</p>	<p>א. שמואל ערק מן אביו. אזל וקם ליה בין תרין צריפין דמיסכנין. שמע קולהון אמרין בהדין אגנטין אנן אכלין יומא דין, באגנטין דדהבא ובאגניטן דכספא אנן אכלין?</p> <p>עאל ואמר קומי אביו: אמר ליה צריכין אנו להחזיק טובה לרמאין שבהם.</p> <p>ב. דלמא ר' יוחנן וריש לקיש עלון מיסחין בהדין נימוסין דטבריא. פגע בון חד מסכן. אמר לון זכון בי. אמרו ליה: מי חזרון. מי חזרון אשכחוניה מית. אמרו: הואיל ולא זכינן ביה בחיינו ניטפל ביה במיתותיה. כי מיטפלון ביה אשכחון כיס דינרים תלוי ביה. אמרו: הדא דאמר רבי אבהו אמר רבי אלעזר: צריכין אנו להחזיק טובה לרמאין שבהן, שאילולא הרמאין שבהן היה אחד תובע צדקה מן האדם ולא נותן לו מיד נענש.</p> <p>ג. אבא בר בא יהב לשמואל בריה פריטין דיהא פליג למסכינייא. נפק ואשכח חד מסכן אכל קופר ושתי חמר. עאל ואמר קומוי אבוי אמר ליה: הב ליה יתיר דנפשיה מרתי.</p> <p>ד. רבי יעקב בר אידי ורבי יצחק בר נחמן הוון פרנסין והוון יהבון לר' חמא אבוי דר' אושעיא חד דינר והוא יהב ליה לחורנין.</p> <p>ה. רבי זכריה חתניה דרבי לוי היו הכל מליזין עליו אמרו דלא צריך והוא נסב כד דמוך בודקין ואשכחון דהוה מפליג ליה לחורנין.</p>

ה. רמאים המתחזים לעניים והמבקשים צדקה (המשך)

14. תלמוד בבלי מסכת כתובות דף סז עמוד ב – דף סח עמוד א

מר עוקבא הוה עניא בשיבבותיה, דהוה רגיל לשדורי ליה ארבע מאה זוזי כל מעלי יומא דכיפורא. יומא חד שדרינהו ניהליה ביד בריה, אתא אמר ליה: לא צריך.

אמר: מאי חזית?

חזאי דקא מזלפי ליה יין ישן.

אמר: מפנק כולי האי? עייפינהו ושדרינהו ניהליה.

[מר עוקבא היה רגיל לשלוח לעני שגר בשכונתו ארבע מאות זוז בכל ערב יום כיפור. יומא אחד שלח ביד בנו. חזר ואמר הבן:

לא צריך. אמר לו: מה ראית? אמר שראה שמזלפים לו יין ישן. אמר מר עוקבא: בוא כזה מפונק? הכפיל לו הסכום ושלח לו].

רבי חנינא, הוה ההוא עניא דהוה רגיל לשדורי ליה ארבעה זוזי כל מעלי שבתא [ר' חנינא היה רגיל לשלוח לעני כל ערב שבת

ארבעה זוזים].

יומא חד שדרינהו ניהליה ביד דביתהו, אתאי אמרה ליה: לא צריך.

מאי חזית?

שמעי דהוה קאמרי ליה: במה אתה סועד, בטלי כסף או בטלי זהב? [יום אחד שלח ביד אשתו, חזרה ואמרה לו: אין צורך. שאלה:

מה ראית? אמרה ששמעה דיון במה לסעוד במפות של פשתן לבנות או של משי צבועות].

אמר: היינו דאמר רבי אלעזר: בואו ונחזיק טובה לרמאין, שאלמלא הן היינו חוטאין בכל יום, שנאמר: "וקרא עליך אל ה' והיה בך

חטא" (דברים טו, ט). ... המקבל צדקה ואין צריך לכך, סופו אינו נפטר מן העולם עד שיבא לידי כך.

ה. רמאים המתחזים לעניים והמבקשים צדקה (המשך)

15. רבי אליעזר פאפו, פלא יועץ, ערך צדקה

וכשנותן לעניי עירו, צריך להבחין איזהו עני הגון וצנוע ומעלי (=ומעולה) ועני חשוב בן טובים, להם יפתח ידו ביותר. כי לפי מה שהוא אדם יגדל ערכה של צדקה. ועל כל פנים לא יפחות מליתן לכל שואל ולכל מין כמידת קונו, שנותן לחם לכל בשר ורחמיו על כל מעשיו, "ובמדה שמודד מודדין לו" (משנה ברכות ט, ה) שאין מדקדקין עמו. ומה שאמרו "הכשילם בבני אדם שאינם מהוגנים" (בבא בתרא ט ע"ב), אפשר דהיינו שאינם צריכים ליטול לפרנסתם ונוטלים להוציא לדבר עבירה רחמנא ליצלן, אבל למזונות אין בודקין. אלא שלעני המחזר על הפתחים אין נזקקים לו למתנה מרובה אבל נותנים לו מתנה מועטת ואסור להחזיר העני ששאל ריקם שנאמר: "אל ישיב דך נכלם" (תהילים עד, כא). כך פסק הרמב"ם ונראה שבכלל זה הוא עני שפושט מטפחת בפתח בית הכנסת שהוא כמי ששואל לכל אחד וצריך כל אחד להטיל לו פרוטה.

ה. רמאים המתחזים לעניים והמבקשים צדקה (המשך)

16. הרב נפתלי צבי יהודה ברלין, הנצי"ב, הסכמה לספר: אהבת חסד, מאת הרב ישראל מאיר הכהן מראדין, החפץ חיים

כלל גמילות חסדים היא קיום העולם, וכדכתיב: **"עולם חסד יבנה"** (תהילים פט, ב). והיא חובת האדם וזהו צורתו. ... ומשום הכי גם אומות העולם מצווים על גמילות חסדים ... ומשום הכי נתחייבו אנשי סדום כלייה, בשביל שלא החזיקו יד עני ואביון [ע"פ יחזקאל טז, מט], והשחיתו צורת האדם. והנה בני אברהם יצחק ויעקב מוזהרים בטבע על מצוה זו: **"שלושה סימנים יש באומה זו: רחמנים, וביישנים וגומלי חסדים"** [יבמות עט ע"א]. ... ומכל מקום יש מצות עשה בתורה כמו: **"והחזקת בו"** (ויקרא כה, לה) ועוד **"אם כסף תלווה את עמי" (שמות כב, כד), היינו כדי ללמדנו שאנחנו מצווים על גמילות חסדים מחמת חובת האדם לאדם, עוד אנו מצווים עליה מצד התורה כמו כל חוקי התורה שאין דעת אנושי נותן להם.**

צדקה וחסד – מה למדנו עד כאן?

נושאים העולים מתוך הלימוד:

- המציאות הכאובה שבה ישנם עניים מתחזים ורמאים היוצרים חוסר אמון בעניים באופן כללי וגורמים לאנשים להימנע מלתת צדקה.
- שאלות אקטואליות לימינו - האם יש לבדוק כל עני המגיע לבקש צדקה או שעלינו לתת אמון בכל אדם הפושט ידו? כיצד ניתן לדעת מי אמין ומי לא?
- הפער בין מה שאנו חושבים על האדם ממבט חיצוני לבין מי שהוא באמת ומתן פרשנות מוטעית לעובדות שלפנינו.
- חלוקת צדקה לפי מעלת הנצרך.
- הנטייה האנושית לשפוט את האנשים שסביבנו בלי לדעת את הרקע האמיתי למעשיהם.